

Egy agrárértelmisségi „memoranduma” 1956-ban ^[1]

„A magyar nép és így a mi dolgozóink is nem fogadhatja el a Kádár-féle kormányt, mert hiszen annak minden egyes tagja az előző bűnös rezsimnek hosszabb-rövidebb ideig kiszolgálója volt. Ezért szabad választásokkal kíván dolgozó népünk magának új kormányt választani, olyan kormányt, melyben meg van a bizalom ahhoz, hogy az ténylegesen a nép akaratára támaszkodva annak érdekében fog dolgozni és tényleg független, szabad, fasiszta mentes, demokratikus Magyarországot kíván felépíteni.”

Bevezetés

Amikor pár esztendővel ezelőtt elkezdtem az 1956-os forradalom nagykőrösi forrásainak feltárását, a levéltárban őrzött írott források kiegészítése céljából beszélgettem több szemtanúval, kortárral. Számomra meglepő volt, hogy a helyi forradalom eseményei mennyire hiányosan maradtak meg az emlékezetben. Az emlékezet szinte kizárólag egyetlen napra, október 26-ára korlátozódik. Ezen a napon történt ugyanis a Kossuth szobor megkoszorúzása után a szovjet emlékmű ledöntése, felvonulás a pártház elé, ahol a tüntetésben résztvevő egyik fiatal lányt halálos lövés ért. (Erre a tragikus tényre mindenki emlékezett.) Érdeklődtem az akkori szereplők neve után is, de az emlékezet itt is csak a szobordöntésben résztvevőkre korlátozódott. Arra a kérdésemre pedig, hogy a forradalmat követő felelősségre vonások során a nagykőrösiek közül ki kapta a legsúlyosabb büntetést, végképp megoszlottak a válaszok. A legtöbben arra a juhászra tippeltek, aki kampósvégű botjával leverte a világító vörös csillagot a később ledöntött szovjet emlékműről. És ők azok, akik a legkevésbé tevédek. Az a juhász ember ugyanis 8 év börtönbüntetést kapott, de "bűnlajstromában" ez a cselekedete nem szerepelt. (A pártház előtt agyonlőtt 17 éves Barta Margit gyilkosait sohasem keresték, a gyilkosság körülményeinek kivizsgálására sohasem került sor.)

Viszont senki sem tudta annak az embernek a nevét, aki a vád tárgyává tett cselekményét teljes egészében Nagykőrösön követte el, a forradalom napjaiban végig a városban tartózkodott és a nagykőrösiek közül kiemelkedően a legsúlyosabb börtönbüntetést szenvedte el. Ennek bizonyára az is oka, hogy Crettier Ferenc nem volt helybéli származású és viszonylag kevés időt töltött el a városban.

Crettier Ferenc 1908. december 13-án született Pécsen (Crettier Ferenc életrajzi adatait a Pest Megyei Bíróság előtt lefolytatott 118/1958. számú perben I. és II. fokú ítéleteiből vettem. Ugyanitt található a teljes terjedelemben közölt Memorandum is.) Édesapja ekkor honvédkadnagy, aki az I. világháború során ezredesi rangig jutott. Özv. Crettier Ferencné 1995. június 17-én hozzám írott levelében így írt: "Férjemet az osztályidegen származása miatti stigma végig kísérte a szocializmusban, annak minden hátrányával együtt, egészen a nyugdíjazásáig." (Özv. Crettier Ferencné levele a szerző tulajdonában.) 1920-ban nyugdíjazták. Crettier Ferenc pályaválasztásánál nyilvánvalóan szerepet játszott a családi háttér: előbb szülővárosában hadapród iskolába járt, majd elvégezte a Ludovika Katonai Akadémiát. Huszárhadnagyként került katonai pályára, ahonnan azonban 1936-ban önként leszerelt, mert felesége származása miatt tovább a katonatiszti pályán nem maradhatott. Crettier Ferencné erről így írt: "1936-ban önként szerelt le, mert első házasságához a tisztikar nem adta beleegyezését menyasszonya félszido volta miatt." Ezt követően élete végéig mezőgazdasággal, földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott. 1940-ban iratkozott be a Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémiára, amit eredményesen el is végzett. A II. világháborúban - tudomásom szerint - nem vett részt. A későbbi pere során az I. fokú bíróság enyhítő körülményként vette figyelembe, "hogy a második világháború során segítséget nyújtott egy antifasiszta lengyel tiszt megmeneküléséhez", de a másodfokos eljáró népbíróság már ezt sem írta javára, mondván: "Tévedett ugyanis (t. i. az I. fokú bíróság), amikor enyhítő körülményként értékelte a terhelt javára azt a tény, hogy 1944-ben a német fasiszták üldözése elől egy lengyel állampolgárt megmentett...", majd ezt indokolva kifejti, hogy "A terhelt 12 évvel ezelőtti kétségtelenül emberséges és elismerést érdemlő magatartása azonban ma már nem olyan tény, amely a jelentős súlyú ellenforradalmi büntetnélnél számottevően értékelhető volna."

A II. világháborút követően Crettier több állami és magángazdaságban dolgozott. 1948-ban nyolc hold juttatott földet kapott, amelyet azonban csak egy évig művelt, mert 1949-ben felajánlotta az államnak.

Ezt követően a Szentmártonpusztai Állami Gazdaság megszervezésére kapott megbízást, amit még a bíróság szerint is jól oldott meg. 1950-ben került a Veszprém Megyei Állami Gazdaságok Állattenyésztési Igazgatóságára, de már márciusban letartóztatta az ÁVH. A vád ellen a korszak egyik tipikus vádját volt: szabotázs, mert az egyik állami gazdaságban nagyszámú sertés pusztult el. Három és fél hónapi vizsgálati fogságot követően ítélték el 10 hónapi börtönrre és 4000 forint pénzbüntetésre. Crettier csaknem teljes börtönbüntetését kitöltötte, amikor a Pécsi Megyei Bíróság megállapította, hogy ártatlan és felmentette a vád alól. Kiszabadulása után egy darabig kubikusként dolgozott, majd ismét állami gazdaságokba került. Ezekben az években házassága is megromlott. Erről Crettier Ferencné így írt: "Első feleségének egyik lábát amputálni kellett. Később kapcsolatuk megromlott, egy lakásban, de különváltan éltek. Férjem ezidő alatt is első feleségét eltartotta, anyagilag gondoskodott róla, annak testi fogyatékosága miatt. Házasságukból gyermek nem született, ezért örökbe fogadták felesége távoli rokonának kislányát, aki szintén velük élt."

1954. január 15-én került a Nagykőrösi Konzervgyár Célgazdaságához - a későbbi Nagykőrösi Állami Gazdasághoz - főagronómusnak. A gazdaság dolgozóinak összetétele a bíróság szerint vegyes: kb. 50 % dolgozó paraszt, kb. 30 % "huligán" és kb. 20 % kulákszármazású. A gazdaság igazgatója Villám Sándor, Vörös Akadémiát (tehát pártiskolát) végzett munkáskáder volt. A gazdaságban a forradalom kitörése idején függetlenített párttitkár (aki korábban az MDP városi titkára volt), üzemi bizottsági elnök és üzemegységként alapszervezeti párttitkárok voltak. A gazdaság összdolgozói létszáma mintegy 1300 fő volt. Nagykőrösön Crettier Ferenc újránagyon. Felesége, Gracza Magdolna a Nagykőrösi Konzervgyárban dolgozott, mint készárú nyilvántartó könyvelő. "Az én első házasságomból született lányomat - akit nagyon szeretet - nem merté adoptálni, hogy az - eminens tanuló lévén - ne szenvedjen hátrányt tanulmányaiiban osztályidegen neve miatt" (Crettier Ferencné leveléből) Crettier Ferenc és Gracza Magdolna házasságából egy gyermek született, aki mezőgazdasági szakember, agronómus lett.

Idézek a Pest Megyei Bíróság ítéletéből: "Odakerülésekor a gazdaság igen elhanyagolt állapotban volt. Attól kezdődően a gazdaság fokozatosan fejlődött, és a fejlődésben nyilvánvalóan szerepe volt a vádlottnak, mint főagronómusnak. Szakmai munkáját jól látta el, a rendszerrel szemben lojalitást mutatott, éppen ezért megbecsülték. Ezt mutatja, hogy 1956 augusztusában Bulgáriába küldték ki tanulmányútra, onnan csak röviddel az ellenforradalom kitörése előtt tért haza."

A gazdaságban az 1956 október végén megalakult ideiglenes munkástanács egyik legelső intézkedése volt a nem szakember igazgató, Villám Sándor szabadságolása, ugyanakkor javasolták leváltását. Crettier Ferencet a munkástanács meghagyta funkciójában és mivel az igazgató szabadságon volt, őt bízták meg a gazdaság vezetésével. November közepén a gazdaság felettes szerve is őt bízta meg az igazgatói teendők ellátásával. Ő volt a vezető 1957. január 18-ig, amikor a munkástanács kezdeményezésére leváltották. A leváltás közvetlen indoka az volt, hogy Crettier Ferenc - mint a gazdaság igazgatója - a gazdaság sertéstelepről eladott egy 110 kilogrammos sertést az egyik kecskeméti gyárnak, amiért azok a gazdaság gépeihez alkatrészeket adtak cserébe. Egyébként a gazdaságban a termelő munka a forradalom alatt is zavaratlan és folyamatos volt.

Crettier Ferencet 1957. február 26-án helyezték közbiztonsági őrizetbe, illetve internálták. A bírósági ítélet nélküli fogva tartását többször meghosszabbították, végül október 9-én megszüntették. Ezzel egyidejűleg elrendelték Crettier előzetes letartóztatását, mert bűnvádi eljárás indult ellene. A I. fokos eljáró Pest Megyei Bíróság Népbírósági Tanácsa 1958. február 15-én kelt ítéletében bűnösnek találta "a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalomban való tevékeny részvétel büntetésében", amiért a 8 évi börtönbüntetés mellett teljes vagyonelközésre ítélte. A II. fokos eljáró Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa 1958. június 6-án kelt ítéletében a minősítést helyben hagyta, az enyhítő körülményeket (ld lengyel tiszt) nem vette figyelembe és a börtöntét 12 évre felemelte.

Crettier Ferenc 2222 napot töltött börtönben és 1963-ban amnesztiával szabadult. Szabadulása után újból Nagykőrösön kezdett el dolgozni, ezúttal mint az egyik termelőszövetkezet agronómus. 1964-ben - elsősorban családi okokból - felesége szülővárosába, Bajára költöztek. Erről így írt Crettier Ferencné: "1964 októberében költöztünk vissza Bajára és ennek több oka is volt. Szüleim betegesek voltak, a lányomat akkor vették fel a Pécsi Orvostudományi Egyetemre és nagyon rossz volt a közlekedés oda. A férjem nem szeretett már - érthető módon - Nagykőrösön élni. Baján már kínáltak is négy nagyon gyenge tsz-ben munkát. Természetesen az itteni pártbizottság hozzájárulásával és az ők közbenjárásával, hiszen több ízben személyesen is jártak ezügyben Nagykőrösön. Eddigi okaink is komolyak lettek volna, de elhatározásunkat mégis az hozta meg, amikor férjem egyik ellensége, az akkori igazgató kedvelt embere, beköltözött házuk másik részébe, így lakótársak lettünk. Mi békés, nyugalmat szerető emberek voltunk, ők hatodmagukkal ellenben mindent elkövettek, hogy az együttélést lehetetlenné

tegyék. Kb. félévig bírtuk, utána hazamenekültünk Bajára. Férjem itt is főagronómusként dolgozott, nagyon rossz tsz-be került, de már a második évben országos helyezést nyertek. Nagyon szerette a földet, a gazdálkodást, ezért is végezte el önként, felnőtt fejfel a Gazdasági Akadémiát." Crettier itt is mezőgazdasági szakemberként, gazdasági vezetőként dolgozott eredményesen több gazdaságban. 1982-ben halt meg Baján.

Ezek után joggal merül fel a kérdés: mit is követelt el Nagykőrösön Crettier Ferenc, amiért ezt a - kétségtelenül súlyos - ítéletet kapta? Itt csak utalni szeretnék arra a tényre, hogy még a bírósági ítéletben is elismerték, hogy Crettier munkáját kifogástalanul végezte, döntéseiben - még a személyi kérdéseknél is - mindig a szakmai alkalmasság, a gazdaság érdekeinek szem előtt tartása érvényesült.

A bűncselekmény minősítése alapvetően két vádra épült: egyrészt, hogy akadályozta a Magyar Szocialista Munkáspárt üzemi szervezését és működését, üldözte a párt tagjait, másrészt pedig nyíltan támogatta az ellenforradalmat.

A vád és az ítélet megállapításai valóságos tényeken alapulnak, azok elkövetését - csekély kivételtől eltekintve - Crettier Ferenc is elismerte. "Pártellenes cselekményei" a következők voltak: fizikai munkakörbe helyezte a függetlenített üzemi párttitkárt, a pártirodát átadta a munkástanácsnak, mint vezető aláírta a munkástanács által alkalmatlannak nyilvánított - kétségtelenül, többségében kommunista - középvezetők, felesleges üzemi bizottsági tagok felmondó levelét (összesen ötnek), végezetül pedig, hogy nem támogatta az üzemben a pártszervezet működését. Ez utóbbit egyébként az eljárás során Crettier végig tagadta: "A pártszervezés kérdésében a vádlott nem volt beismerésben...", illetve. "A megállapított tényállást illetően a vádlott csupán a pártszervezéssel kapcsolatosakat adta elő lényegesen eltérő módon" - írták az I. fokú ítéletben.

Mindenképpen érdekesebb azonban az "ellenforradalom nyílt vállalása", a Crettier által Memorandumnak nevezett feljegyzés elkészítése. Ennek megszületése a következőképpen történt. 1956. november 21-ére a nagykőrösi szovjet katonai parancsnokság kezdeményezésére munkásgyűlést hívtak össze a gazdaságban. Előző napon - november 20-án - a Nagykőrösi Konzervgyárban volt hasonló "tájékoztató" Ennek lefolyásáról Dr. Balanyi Béla ezt írta naplójában: "A munkásság kijelentette, hogy nem kell neki a Kádár-kormány, mert azt nem a nép ültette oda. Nagy Imrét állítsák vissza. Követelték, hogy a szovjet haderő hagyja el az országot és hagyják ezt a népet élni. Ne vigyék ki a szabadságharcosokat Magyarországról. A parancsnok mindenre igyekezett megválaszolni, de azt kiabálták, hogy nem hisznek a mondottaknak, így addig nem dolgoznak odaadással, míg itt szovjet katonaság lesz és Kádár-kormány." (Dr. Balanyi Béla naplója a Pest Megyei Levéltár Nagykőrösi Osztályán.) A gyűlés összehívásának a célja az volt, hogy a szovjet tiszték tájékoztatást adjanak tevékenységükről, Magyarországon való tartózkodásuk okairól, az "ellenforradalmárok terrorcselekményeiről", illetve "tájékoztódnak a dolgozók hangulatáról, véleményéről". Egyébként az "őszinte véleménycsere" minden feltétele adott volt: az országban helyenként még folyó gazdasági harcok idején az egyik oldalon három felfegyverzett szovjet katonatiszt, két tolmács, két géppisztolyos orosz katoná, a másik oldalon pedig 200-300 gazdasági dolgozó.

A gyűlésen felszólaló Crettier Ferenc hangsúlyozta, hogy ő valamennyi állami dolgozó véleményét tolmácsolja. A beszédre előző nap felkészült, annak nagy részét írásba foglalta. A gyűlés után ezt a feljegyzését kiegészítette az ott elhangzottakkal és megküldte az orosz katonai parancsnokságnak, "hogy módjukban legyen ezen szempontokat felettes szerveik felé áttekinthetően és összefoglalva előterjeszteni". Ez az a bizonyos Memorandum, amely - természetesen - azonnal a magyar hatóságokhoz került és a legfontosabb alapot adta Crettier Ferenc elítéléséhez.

Ma már tudjuk, hogy a Crettier Ferenc által 1956-ban leirtakat még hosszú évtizedekig nem lehetett kimondani, leírni. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy Crettier a valóságot, a magyar nép véleményét írta le. Tartalmát teljesen elutasítani a politikailag elkötelezett bíróság sem tudta. Így értékelték a Memorandumot a II. fokú ítélet indoklásában: "... rendkívül ügyes és megzavarásra különösen alkalmas elkövetési mód, hogy legtöbb mondanivalójában van valami igaz a múlt elkövetett sérelmeiből, éppen ezért ennek a felvetése különösen azokban az időkben tömegek előtt szimpatikus volt, s ugyanakkor eltorzításuk ugyanilyen mértékben veszélyes volt."

Hogy mennyire érezték ezt veszélyesnek, azt éppen a Crettier Ferencre kiszabott 12 év börtön bizonyítja, ami még azokban az időkben is rendkívül súlyos büntetésnek számított. Meggyőződésem, hogy a Memorandum megírása és elküldése nélkül Crettiernek semmi bántódása nem esett volna. Megtehetette volna, hogy nem írja meg, vagy nem küldi el a szovjet katonai parancsnokságnak, de úgy gondolom, egész életútja, emberi magatartása kötelezővé tette ezt számára. Az alábbiakban a Memorandumot teljes terjedelmében közöljük.

Forrás

NAGYKÖRÖSI KONZERVIPARI CÉLGAZDASÁG
Nagykőrösi Városi Szovjet Katonai Parancsnokság
N a g y k ö r ö s

November hó 21-én felkeresték Önök Gazdaságunkat azzal, hogy megállapítsák a Gazdaságunkban uralkodó hangulatot és megvizsgálják munkásságának követeléseit és állásfoglalását a forradalommal szemben.

Ez az alkalom rövidnek bizonyult ahhoz, hogy összefoglalva áttekinthető képet tudjunk adni közel 1300 fő dolgozónk nézetéről, óhajairól és állásfoglalásáról. Ezért javasoltuk azt, hogy így, memorandum formájában juttathassuk kifejezésre mindezeket és Önöknek is módjukban legyen ezen szempontokat felettes szerveik felé áttekinthetően és összefoglalva előterjeszteni.

Gazdaságunk dolgozói hálával emlékeznek meg a szovjet csapatok által történt 1945. évi fasiszta kiverésről. Tény az, hogy egy súlyos, a magyar népre nehezedő problémát oldott akkor meg a szovjet hadsereg. Ezen felszabadulásunk után a Szovjetunió által megjelölt úton indult meg az ország újjáépítése.

Ezen újjáépítés célkitűzései valóban szépek voltak, sajnos azonban a végrehajtás során olyan súlyos mulasztások történtek, melyek a magyar népben fokozatosan érezték meg a most lejárlott forradalmat. Nem kívánunk rébuszokban beszélni, hanem ezen állításunk megvilágítására konkrét példákat kívánunk felsorolni: a falu szocializálása során teljesen kiküszöbölték az önkéntesség elvét és súlyos presszióval kényszerítették a falu népét a Magyar Dolgozók Pártja által kiadott, sokszor téves és helytelen irányelvek végrehajtására. Így történt meg, hogy a Nagykőrösi Városi Tanács irodahelyiségében terhes asszonyokat a szekrény tetején guggoltatva kényszerítették a termelőszövetkezeti belépési nyilatkozatok aláírására. Mások ugyancsak terhes anyákkal napszámban lapátoltattak addig, amíg alá nem írták a nyilatkozatot, nem törődve azzal, hogy többször eszméletlenül összeestek. Magyar parasztembereknek a szájába köptek, ha nem akarta a nyilatkozatot aláírni. Sok becsületes dolgozó magyar parasztember súlyos börtönökbe szenvedett el azért, mert nem írta alá a belépési nyilatkozatot és ezért rá a valóságnak meg nem felelő vádakat kentek és ezeknek alapján börtönbe juttatták.

Kétségtelen tény az, hogy a szocializmus építése során nagy építkezéseket produkált a volt kormányzat, főleg ipari vonatkozásban. Ugyanakkor a mezőgazdasági munkásság, mely még ma is az ország lakosságának legnagyobb százalékát teszi ki, embertelen körülmények között, az egészségre súlyosan ártalmas, ólnak is alig nevezhető putrikban kényszerül lakni. Kormányzatunk a propagandájában hivalkodott a szociális intézkedéseivel, melyek azonban a valóságban egyáltalán nem voltak fellelhetők. Az ipari építkezések mind a magyar munkásság verejtékével megkeresett és kényszer alatt beszédett "Önkéntes adakozásból" lett fedezve. A Békekölcson embertelen intézménye tulajdonképpen arra kötelezte a munkásságot, hogy 12 hónapig dolgozzon 11 havi bérért. Aki vonakodott aláírni, vagy megtagadta a Békekölcson jegyzését, melynek összege a pártbizottságok által mindenkor meg volt határozva, azt az állásából előbb-utóbb eltávolították, de minden esetben viselnie kellett az ezért történő retorziók súlyos terheit.

De nézzük meg ezeket a Békekölcson kötvényeket. Miért volt szükség minden egyes kiadott kötvénynek a száma mellé feltüntetni az illető jegyzőjének a nevét? Azért, mert a kötvények sorsolásánál csakis a politikai kiváltságosok kerülhettek abba a szerencsés helyzetbe, hogy a kötvényei kihúzásra kerültek, mert a többi kötvény még csak sorsolás alá sem lett véve. Ennek alátámasztására csak annyit kívánok példaként felhozni, hogy egyetlen kulákkal sem találkoztunk 12 év alatt, akinek a kötvényét csak névértékkel is kihúzták volna, holott köztudomású, hogy éppen a kulákság volt az, akiket a legembertelenebb kínzásokkal kényszerítették sokszor 10.000.- forintok lejegyzésére is.

Meg kell említsük az elmúlt 12 év alatt lejárlott földrendezéseket és tagosításokat. A kis és középparasztságot, hogy a termelőszövetkezeti tagságra kényszerítsék, majdnem minden évben a tagosítással molesztálták, ami annyit jelent, hogy a földjét elvették és a község határában máshol adtak helyette olyan földet, amit termelésre használni nem lehetett. Ugyanakkor a beszolgáltatási kötelezettség és az adó évről-évre emelkedett. Így a magyar paraszt életlehetősége teljesen meg volt bántva. Nagyon sok olyan termelőt ismerünk, akinek a földje nem termelt annyit, hogy a kötelezettségeinek eleget tudott volna tenni és így családját eltartani képtelen volt. Az előző Rákosi féle rendszer, aki a kapitalista Magyarország községi szerveit, adóhivatalait és végrehajtóit embertelenséggel vádolta és az adóbehajtások csendő-szuronyos módszereit mint elrettentő példákat használta fel propagandája céljára, ugyanez a rendszer a fenti kötelezettségek behajtásánál ugyanezzel a karhatalommal és apparátussal söpörte ki nemcsak a dolgozó parasztság padlásait, hanem elhurcoltatta bútorait, házi ingóságait, mely ingóságokat a községi közigazgatási szervek és pártfunkcionáriusok többé-kevésbé ingyen vették birtokukba.

A magyar gazdasági élet beindításánál a magyar mezőgazdaságot kontár kezekre bízták. Hangsúlyozták, hogy a magyar mezőgazdasági értelmiség a fasiszták kiszolgálói voltak és a legértékesebb, nagy gyakorlattal rendelkező szakembereket, tanári kart és tudósokat fizikai munkára kényszerítették, akiket pedig szakmájukban foglalkoztattak, azokat 1950-51-es években koholt vádakkal és rágalmakkal az Államvédelmi Hatóságok kínzó kamráin keresztül börtönökbe és internáló táborba juttatták. A magyar tudományos gazdasági intézményeket megszüntették és azok működését betiltották.

Feltétlen szaktudást és gyakorlatot kívánó gazdasági vezetői helyekre olyan egyéneket állítottak, akiket káder- és politikai szempontból alkalmasnak találtak, de akik közel sem rendelkeztek a legelemibb szaktudással sem, hanem megfontolás nélküli kiszolgálói voltak az akkori pártvezetőségnek. Ez volt az oka annak, hogy a magyar mezőgazdaság 1945-től napjainkig a legmélyebb gazdasági csődbe volt. Így történhetett meg az, hogy a magyar viszonyoknak nem megfelelő termelési irányzatokat - melyeket a Szovjetunióól láttak - rákényszerítették a magyar mezőgazdaságra, mely a magyar mezőgazdaság idejétartását eredményezte. Gondoljunk itt pl. a magyar mezőgazdaságoknál súlyos millió károkat eredményező gyapot termelésre.

A magyar mezőgazdaság fejlesztésénél nagyarányú munkáshiány mutatkozott. Ezen munkáshiánynak két okát láttuk: az egyik a mezőgazdaság figyelmen kívül hagyásával történt ipar aránytalan felfejlesztése, a másik a mezőgazdasági munkásság hihetetlen alacsony kereseti lehetősége és a norma rendszer.

A mezőgazdasági munkáshiányt úgy igyekeztek pótolni, hogy előtörték a gazdaságokat különböző erő- és munkagépekkel mondván, hogy a korszerű, nagyüzemi gazdálkodás csak így képzelhető el. Ezen gépdömping alkalmával kiadtott gépek munkája csapnivalóan rossz volt. A kombájn akkor, amikor a magyar munkásság még jegyre kapta kenyerét és mind a mai napig kidekázott fejadagból kellett, hogy kenyerét egye, ugyanakkor a kombájn kataszteri holdanként 150-250 kg. szemet pocsékolt a földre és hogy ezt eltüntessék az Államvédelmi Hatóság ellenőrzése mellett 24 órával az aratás után a tarlóbuktatást végre kellett hajtani, hogy ezen pocséklás ne legyen propaganda a gépeknek.

Kaptunk traktoros vetőgépeket. Ezek olyan gyalázatos munkát végeztek, hogy azt még nézni is rossz volt. Ezért hát, hogy ezt eltüntesse, a propaganda minden eszközével nyomást gyakoroltak a mezőgazdászokra, hogy a Szovjetunióban ragyogóan, jól bevált keresztsoros vetést kell végezni. Természetesen a keresztszoros vetés hosszabb vetett táblában ezen gépek rossz munkája nem volt annyira szembeötlő, ugyanakkor a keresztszoros vetésnél felhasznált üzemanyag a duplája volt a síma vetéseknek. Az őszi vetésekre rendelkezésre álló rövid idő csakis a munkások agyonhajszolásával volt elegendő ahhoz, hogy a keresztszoros vetéssel előállított dupla munkát a politikai vezetőség által előírt határidőre be lehessen fejezni.

Ha egy gazdasági szakember avagy munkás a gépeknek ezen rossz munkáját szóvá merete tenni, vagy a gépek alkalmazása ellen szót emelt, azzal fenyegették meg, hogy a rendszer ellensége, nem a szocialista építést kívánja szolgálni, és megfenyegették azzal, ha ezt tovább meri hangoztatni, elvitetik az Államvédelmi Rendőrrel. A mi Gazdaságunkban folyó évből olyan rekord termésünk volt, amire nagykőrösi viszonylatban a legöregebb gazdák sem emlékeznek. Meg vagyunk győződve az elvégzett kísérletek alapján arról, hogy ezen jó termésünk kataszteri holdanként 180 kg-mal emelkedett volna a kézi aratás mellett. Ez azt jelenti, ha ezt a földre szórt 180 kg. búzát becsületes magyar mezőgazdasági munkásoknak adtuk volna, ezért a terményért ingyen learatták volna a Gazdaság egész bűzaterületét és így a termelésünk önköltségét lényegesen javítottuk volna.

Nem akarunk itt több példát felhozni, de meggyőződésünk szerint hasonló példákkal végigmehetnénk Gazdaságunk minden egyes üzemi ágán. Ezek az itt felsorolt példák nemcsak a mi Gazdaságunk életében fordultak elő, hanem bizonyíthatóan az ország egész mezőgazdasága területén.

Meg kell még itt említeni, - mert hiszen felvetődött az a kérdés - hogy mindezt miért nem tettük szóvá akkor esetenként. Mert erre Kormányunk, de főleg politikai vezetőségünk nem adott lehetőséget és a példákól okulva arra az álláspontra kellett helyezkednünk, hogy jobb ilyen lehetetlen körülmények között kinlódni, mint az igazságot megmondva utána a börtönben ülni.

Mezőgazdasági munkásságunk a leghetetlenebb helyzetben volt. A norma rendszer következtében a kereseti lehetőség mélyen az élet standard alatt volt. Szociális körülmények, különösen pedig a lakáslehetőségek kevés kivétellel a lehető legrosszabbak voltak. Évről-évre kapták az ígéretet a fizetések rendezésére és lakás építkezésekre. Mind a mai napig azonban ez csak ígéret maradt. A mi közel 7000 kh-as Gazdaságunkban a mai napig egyetlen munkáslakás sem épült. Dolgozóink sárból vert dűledező tanyákban, nevezhetjük nyomortanyákban laktak és laknak. Még kilátás sincs arra, hogy megnyugtathattuk volna, hogy a közeljövőben emberi lakást kapnak. Ugyanakkor a városokban a legszebb, legegészségesebb lakások, a pártközpontok, a DISZ, az MSZT, az MNDSZ, a tisztiklubok stb. stb. céljaira voltak lefoglalva, ahol a munkát nem végző abnormális nagy fizetéssel dotált kiváltságosok tartották erkölcsromboló zülléseiket. Dolgozóink minden egyike tudatában van annak, hogy az Államvédelmi Hatóság tagjai 9-12 000 Forintos fizetéseket élveztek azért, hogy a magyar dolgozó népeket kínzásokkal vallassák és állandó megfélemlítésben tartásuk. Ezek a körülmények vitték oda az országot, hogy október 23-án kitört a forradalom.

Meggyőződésünk, hogy ez a forradalom nem az intervenciók által szított forradalom volt, hanem a magyar dolgozó nép végső elkeseredésének kikristályosodása. A 12 év tapasztalatai alapján a magyar nép nem hitt már abban, hogy a Párt és a Kormány vezetői önkritikát gyakorolva belátják súlyos hibáikat és mindezeket a hibákat segíteni fogják.

Gazdaságunk a forradalom kitörésétől kezdve mind a mai napig a munka terén helytáll és dolgozik. Nem jelenti ez azonban azt, hogy a szó nemes értelmében vett forradalomhoz nem csatlakozunk. Ezen forradalom a mi dolgozóinkban is megérett azokat a követeléseket, amelyeknek a kivívását ország szerte követelik és ez az elhatározásunk mai napig is ötretlen. Vegyük sorba ezeket a követeléseket:

1. A magyar nép és így a mi dolgozóink is nem fogadhatja el a Kádár-féle kormányt, mert hiszen annak minden egyes tagja az előző bűnös rezsimnek hosszabb-rövidebb ideig kiszolgálója volt. Ezért szabad választásokkal kíván dolgozó népünk magának új kormányt választani, olyan kormányt, melyben meg van a bizalom ahhoz, hogy az ténylegesen a nép akaratára támaszkodva annak érdekében fog dolgozni és tényleg független, szabad, fasiszta mentes, demokratikus Magyarországot kíván felépíteni. Aki a munkásság érdekeit nemcsak egyes ígérekkel, átlátszó propaganda frázisokkal vezeteli 12 éven át, hanem rövid idő alatt bezonyítja, hogy a hatalom ténylegesen a munkás népeket és nem egyes kiváltságos személyeké.

2. Hogy országunk független, szabad és semleges lehessen, ehhez szükséges van arra, hogy az országból minden idegen hatalom kivonuljon. Meggyőződésünk, hogy a szovjet csapatok kivonása után az általunk választott kormány biztosítani fogja és biztosítani tudja az ország belrendjét, a gazdasági élet megindulását és arról is meg vagyunk győződve, hogy az ilyen kormány az országunkat körülvevő összes szomszédainkkal a magyar tradicionális szomszédi jó viszonyt fogja kiépíteni.

Szükségesnek tartom itt kitérni arra, hogy a magyar nép és így a mi dolgozóink is miért tűzték ki ezen célt elsőrendű feladatként, hiszen az egész forradalom alatt mint első követelés szerepelt ezen kérdés.

12 év telt el a második világháború befejezése óta. Ezen idő első részében azt tudatosították népünkkel, hogy a szovjet csapatok csak azért vannak Magyarországon, hogy az Ausztriában állomásozó csapatok utánpótlási vonalát biztosítsák. Közben Ausztriával békét kötött a Szovjetunió és csapatait Ausztriából kivonta. Ennek dacára már 2 év óta semmi jel nem mutatkozott arra, hogy az itt állomásozó szovjet csapatokat kivonják. Meggyőződésünk, hogy a Varsói Paktum éppen azért lett megkötve, hogy a kis népi demokratikus államok, kik kicsinyiségüknél fogva önállóságukat esetleg egy adódó intervencióval szemben megvédeni nem tudják, adódó alkalmakkor kölcsönösen egymás segítségét kérik. Tehát az esetleges csapatkivonások után is érvényben marad, sőt lényegében nagyobb horderejűvé válik a Varsói Paktum és annak külső megnyilvánulása jobban fogja visszatükrözni az önkéntesség elvét. A magyar forradalom október 23-án az esti órákban indult el. Ugyanakkor a nagykőrösi szovjet helyőrség október 23-án a késő délutáni órákban elindult Budapest felé. Ezek szerint a magyar nép meggyőződése az, hogy ezen szovjet segítséget nem Nagy Imre és nem Kádár János kérte, hanem a nép által jogaitól megfosztott Gerő Ernő nem a magyar nép érdekében, hanem saját és politikai kilátásaiért. Pozíciójának megőrzésére. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy azt belátva a kezdeti forradalmi időkben bevetett szovjet alakulatokból számos egység a magyar nemzeti forradalmat jogosnak ismerte el és annak letörésében passzív álláspontra helyezkedett. Meggyőződésünk az, ha a forradalom kezdetén a nép által kívánt követeléseket teljesítette volna, a rend 2 napon belül helyreállt és az újabb szovjet beavatkozás és az ezt követő anarchikus helyzet nem adott volna módot a tényleges ellenforradalmi személyek kibontakozására és bekapcsolódására. Nincs tudomásunk sem külföldi ügynökök, sem külföldi segítség közbelépéséről és meggyőződésünk az, hogy egy-két belföldi szélsőséges elem kivételével ez a forradalom a magyar munkásnép forradalma volt. Biztosak vagyunk benne, hogy a szabad választás során semmiféle fasiszta ellenforradalmi erők sikereket nem érhetnek el, mert a mi munkásságunk határozott kívánsága az, hogy az eljövendő kormány a népi hatalomra támaszkodva ténylegesen demokratikus rendszerű legyen. Kijelentjük azt, úgy hiszünk, az egész magyar munkásság nevében, hogy a már itt elmondott két követelésünk esetén Magyarországon a rend és a termelőmunka azonnal helyre fog állni.

3. A magyar nép, így a mi dolgozóink is, követelik a szólás és sajtószabadságot. Szükség van erre azért, hogy ne essünk ugyanabba a hibába, mint az elmúlt 12 év alatt. Legyen módunkban kormányunkat és vezetőségünket nyílt bírálatban részesíteni és módot adni nekik arra, hogy a nép kritikája alapján az egyes ügyekbe a valóságos helyzetnek megfelelően beleláthasson. Ezen követelésünk megvilágítására egy szimbolikus mondattal kívánunk rávilágítani: " Ne legyen máma akasztás és holnap díszpompás temetés!"

4. Követeljük, hogy az eljövendő kormányzatban minden ember a tényleges munkája alapján legyen elbírálva. Szűnjenek meg a politikai előjogok és szűnjön meg az egyéni üldözés, legyen személyi és vagyonbiztonság. Mindazon egyén, aki munkájával bezonyítja azt, hogy a magyar nép országát kívánja építeni, az tényleges munkája után emberi megértést kapjon.

5. El kell törölni a gyűlölt normarendszert. Meg kell állapítani egy életminimumot, amit legalább minden dolgozónak biztosítani kell. Ez az életminimum azonban a tényleges piaci helyzetnek megfelelő legyen.

A mezőgazdasági munkabérekre vonatkozólag Gazdaságunk Munkás Tanácsa a Gazdaság vezetőségével karöltve egy javaslatot dolgoz ki az új bérezési rendszerről és ennek értelmében kívánjuk a mezőgazdasági bérezést törvényileg biztosítani.

6. Töröljék el a gyászos emlékü 12 év alatt annyira gyűlölt Államvédelmi Hatóságot. Maga ez a szerv, melynek kezei között Gazdaságunk több dolgozója is ártatlanul szenvedett, emberiségéből kivetkőzött fantasztikus kínzási módszereivel gyűlöltette meg magát a magyar néppel és ezen szervezettel használta fel

politikai vezetőségünk - a Gerő és Rákosi féle klikk - az egyéni elképzelések és embertelen módszereiknek a népre való rákényszerítésére. Nincs szükség arra, hogy a XX. században egy kultúrállamban embertelen eszközökkel kényszerítsenek embereket soha el nem követett bűnök bevallására, vagy olyan kijelentések megtételére, ami meggyőződésükkel teljesen ellentétes és melynek következtében súlyos büntetéseket lehet az illetőre kiszabni.

7. Tudomásunkra jutott, hogy Budapesten és az ország több nagyobb ipari centrumán szovjet csapatok magyar felkelő munkásokat, fiatalokat, egész családokat és gyermeket összeszednek és ezeket a Szovjetunióba szállítják. Hasonló összeszedések következtében Gödöllőn létesített internálótáborban több mint 10000 magyar szabadságharcost tartanak fogva. Gazdaságunk dolgozói követelik, hogy a szovjet csapatok és a jelenlegi Kádár kormány által összeszedett és táborokba zárt magyar felkelőket, továbbá már a Szovjetunióba kiszállított magyar deportáltakat azonnal szállítsák vissza. A magyar forradalom esetleg a nem a magyar szabadságért harcolt belevegült bűnözőket, vagy akik indokolatlan gyilkosságokat követtek el, a magyar törvényben rögzített formában független magyar bíróság vonja felelősségre és vizsgálja ki ezek ügyeit.

8. A magyar szabadságharc célja és lefolyása körül a Kádár kormány és a szovjet olyan híreszteléseket terjeszt, hogy ez a forradalom fasiszta és kimondott népi hatalom megdöntése ellenes forradalom volt. Ezzel a magyar nép nem ért egyet és tiltakozik az ellen, hogy ezen magyar szabadságharc a világ népei előtt ilyen színezetbe legyen beállítva. Ezért Gazdaságunk dolgozói ragaszkodnak ahhoz, hogy az ENSZ által kijelölt három érdektelen nemzet polgári megfigyelőjét Magyarországra beengedjék, akik ezen forradalom lefolyását, célkitűzéseit, nem kevésbé pedig az állítólag deportálások ügyét kivizsgálhassa és a világ előtt hű képet adjon az itt lefolyt eseményekről. Ugyancsak ragaszkodnak dolgozóink ahhoz, hogy az ENSZ főtitkára Magyarországra beutazhasson, a külföldi államok által a magyar népnek juttatott adományok, gyógyszerek elosztása és beszállítása tárgyában a magyar Kormánnyal itt helyben tárgyalhasson.

Gazdaságunk dolgozói röviden összefoglalva ezeket a célkitűzéseket tüzték forradalmunk céljává. Forradalmunk nemes forradalom volt és az is akar maradni. Mi vérontást és rombolást nem is akartunk és nem is végeztünk. Azonban töretlen akarattal és egy emberként a Gazdaságunk összes dolgozója a fenti pontok megvalósítását céljává tűzte ki.

A mai napon elhangzott viták során felmerült egy-két olyan kérdés, melyre a város parancsnok Bajtárs nem adott választ. Ezek közül szeretnénk felvilágosítást kapni arra, hogy akkor, amikor az elmúlt 12 év alatt sok 10000 embert gyilkoltak meg és kínoztak halálra a legszemszedettebb ürügyek alatt, miért nem tartotta szükségesnek a szovjet hatalom ezen népellenes cselekedet megszüntetésére fegyveres erővel beavatkozni ennek megállítására. Ezen kérdés felvetődött akkor, amikor az Őrnagy Bajtárs kijelentette, hogy a szovjet csapatoknak azért kellett az országba bevonulni, mert Pesten párezer embert felakasztottak. Ha tehát a mostani forradalom alatt elkövetett párezer jogtalan gyilkosság miatt a szovjet hadseregnek sok ezer tankkal és katonával be kellett avatkozni a magyar forradalom ügyébe, véleményünk szerint az elmúlt 12 év alatt az emberiség kívánta volna meg azt, hogy a sok tízezer legyilkolt és lemészárolt magyar ember érdekében hasonlóképpen beavatkozzék. Ez a kérdés vált most aktuálissá, mert nem látják garantálva azt, hogy a nem általunk megválasztott és a szovjet hatalom által polcára ültetett új kormány nem-e fogja ezen mézszárlásokat az előző 12 évhez hasonlóan folytatni és hogy vajon ennek előfordulása esetén ki lesz autentikus arra, hogy a szovjet csapatokat Magyarországra behívhassa segítségül.

Vissza kell még térnünk a városparancsnok Őrnagy Bajtárs által felvetett egyik kérdésre, hogy a Magyarország felszabadításáért hősi halált halt szovjet katonák emlékművét miért kellett lerombolni? Erre válaszolva csupán annyit mondhatunk, hogy ezen aktusban gazdaságunk dolgozói nem vettek részt tevőlegesen. Forradalom volt, a tömeg hangulatát ilyen esetben irányítani szinte lehetetlen, s legtöbbször nem a józan ész, hanem a hangulat ösztönzi a tetteket. A magyar nép ezekben a hősi emlékművekben nem a szovjet hősi halottak szimbólumát látta, hanem annak az erőhatalomnak a kifejezőjét, mely az előző 12 év minden nyomorát, kényszerét és gyászos emlékét kényszerítette a magyar népre.

Városunkban egy másik hősi emlékszobor is áll. Ez a szobor a magyar hősi halott katonáknak az emlékére épült, amelyek az ezeréves Magyarország történelme során áldozták vérüket a hazáért. Ezelőtt 6 hónappal pártvezetőségünk egyik gyűlésén került szóba ezen emlékmű, melynek lerombolását akkor elhatározták. Az elmúlt 12 év alatt minden ünnepségen a szovjet katonák szobra meg lett koszorúzva, ugyanakkor az ezért hősi halált halt magyar katonák emlékműve még egy szál virágot sem kaphatott, mert pártpolitikánk ezt reakciós tevékenységnek minősítette volna. Meggyőződésünk az, hogy ha ezen szovjet hősök emlékműve a temetőben állt volna, ahol általában az ilyen emlékművek állni szoktak, annak semmi bántódása nem történt volna, mint ahogy városunk temetőjében az összes szovjet katona sírja sértetlen maradt.

Kérjük, hogy ezen memorandumunkat figyelmesen áttanulmányozni szíveskedjenek, hogy Gazdaságunk dolgozóinak óhajait megismerve forradalmunkat ne fasiszta ellenforradalomnak minősítse, követelésünket ne reakciós megnyilvánulásoknak, mert hiszen Gazdaságunk egy tagja sem kívánja a grófi, papi, kapitalista Magyarországot visszaállítani, hanem egy független, szabad, demokratikus Magyarországot. Ezért dolgoznak és ezért küzdünk mi magyar mezőgazdasági munkások.

Ha a szovjet hadsereg ezen követelésünk elérésében segítségünkre lesz, ugyanolyan hálával és szeretettel fogunk Róla megemlékezni, mint az 1945-ös fasiszta felszabadításért.

Ez tehát Gazdaságunkban a helyzetkép és kérjük Moszkvában felettes szerveiket ilyen irányban informálni.

Nagykőrös, 1956. november 21.

Nagykőrösi Konzervipari Célgazdaság összes dolgozója.

Jelzet: Pest Megyei Levéltár Nagykőrösi Osztálya. Pest Megyei Bíróság peres iratai, 1958. 118/1958. sz. per I. és II. fokú ítélete.

Címkék:

[világháború](#) ^[2]

[1956](#) ^[3]

[Kádár János](#) ^[4]

[Nagy Imre](#) ^[5]

Kiadás: 3. évfolyam (2003) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/egy_agrarertelmisegi_memoranduma_1956ban.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/egy_agrarertelmisegi_memoranduma_1956ban.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vilaghaboru>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1956>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kadar-janos>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nagy-imre>